

ارزیابی اجرای طرح هادی در توسعه کالبدی روستاها از دیدگاه روستاییان
(مطالعه موردی: بخش کردیان - شهرستان جهرم)

صدیقه کرمی نسب*

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی

مقصود بیات

دانشجوی دکترا جغرافیا و ژومورفولوژی مدیریت محیطی

چکیده

بیش از دو دهه از اجرای طرح های هادی در نواحی روستایی کشور می گذرد و صرف اعتبارات ملی در مراحل مختلف تهیه و اجرای آن، تحول گسترده در زمینه های کالبدی- فضایی، مانند دگرگونی در بافت کالبدی روستا، تغییر در الگوی ساخت مسکن، هماهنگی در شبکه معابر روستا، و تسهیل در امر رفت و آمد روستاییان را فراهم آورده است. هدف از انجام این پژوهش، ارزیابی آثار کالبدی اجرای طرح هادی روستایی در بخش کردیان در شهرستان جهرم است. هدف اصلی این تحقیق ارزیابی اجرای طرح هادی در توسعه کالبدی روستاها از دیدگاه روستاییان در روستاهای بخش کردیان شهرستان جهرم می باشد. این پژوهش، بر مبنای هدف از نوع کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی- تحلیلی است و در چهار بعد ضوابط مقررات مربوط به اجرای ساخت و ساز، شبکه معابر، کاربری اراضی و بهداشت محیط در نتیجه اجرای طرح های هادی روستایی انجام شده است. برای گردآوری اطلاعات، از تلفیق روش های اسنادی و میدانی استفاده شده و بر اساس آن با توجه به حجم جامعه آماری (۱۸۰۶ خانوار)، حجم نمونه خانوارها بر پایه ی فرمول کوکران برابر ۳۱۷ خانوار به دست آمده است. نتایج بدست آمده از پژوهش بیانگر آن است که اجرای طرح هادی در روستاهای مورد مطالعه میانگین های مربوط به سه متغیر (کاربری اراضی (۳/۵۰)، شبکه معابر (۳/۱۷) و ساخت و ساز (۳/۱۵)) بهترین عملکرد نسبت به متغیر بهداشت محیط از دیدگاه روستاییان ارزیابی شده است.

واژه های کلیدی: ارزیابی، طرح هادی، توسعه کالبدی، بخش کردیان.

مسائل مربوط به روستا و توسعه روستایی از جمله مسایلی است که از دیرباز ذهن مسئولان کشور را به خود مشغول داشته که امری طبیعی و منطقی به نظر می رسد، چرا که بخش عمده ای از جمعیت کشور در روستاها سکونت دارند (پژوهشکده سوانح طبیعی، ۱۳۸۸، مقدمه). بستر طبیعی یک سکونتگاه و تغییرات ایجاد شده در آن مانند ساختمان ها، خیابان ها، تسهیلات عمده به عنوان عناصر کالبدی اشغال کننده ی فضا محسوب می شوند (بحرینی، ۱۳۷۰، ۳۳۹). مهیا نمودن عناصر کالبدی مناسب و تأمین تسهیلات لازم زندگی متناسب با شرایط زمان از عوامل اصلی ماندگاری مجتمع های زیستی به ویژه در مناطق روستایی می باشد، افزایش تدریجی نابرابری های شرایط زندگی بین نقاط شهری و روستایی از دهه ی ۱۳۴۰ به بعد، جریان مهاجرت های روستا به شهر را در کشور به وجود آورد. تشدید این امر در دهه های بعد نگرانی های عمده ای را برای سازمان های ذی ربط فراهم نمود، به نحوی که تجلی آن را در خدمات رسانی قابل توجه در سال های پس از انقلاب اسلامی که منجر به برخورداری بخش عمده ی جمعیت روستایی کشور از تسهیلات خدمات عمومی نظیر راه، آب لوله کشی، برق، تلفن، خدمات بهداشتی و درمانی و غیره شده است (عناستانی، ۱۳۸۸، ۱۰۱). فیزیوگرافی روستاهای کشور بر اثر اوضاع خاص فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و شرایط جغرافیایی در طول قرن ها تکوین یافته است. کالبد فیزیکی روستاها که طی یک حرکت کند و بطئی متأثر از نظام های اجتماعی و اقتصادی آن ها شکل گرفته است، به دلیل عدم تحرک این نظام ها در چند دهه اخیر بدون پیدایش تغییرات اساسی به همان صورت باقی مانده است (نظری، ۱۳۷۷، ۲۳۶). به همین خاطر یکی از ایده هایی که در اواسط دهه ۱۳۶۰ ابتدا در وزارت جهاد سازندگی سابق شکل گرفت و سپس در بنیاد مسکن پی گیری شد، لزوم بهسازی روستاهای با جمعیت بیشتر بود تا با سازماندهی خدمات عمومی و اصلاح زیرساخت های خدماتی و بهبود مسکن در آنها، این روستاها بتوانند به مثابه خاکریزهای اولیه برای کنترل موج مهاجرت های روستا به شهر عمل کنند. در سال های بعد این ایده توسط بنیاد مسکن و با عنوان طرح هادی روستایی دنبال گردید و هم اکنون این دستگاه به عنوان متولی اصلی تهیه و اجرای طرح های هادی روستایی در کشور به شمار می رود (عظیمی، جمشیدیان، ۱۳۸۴: ۲۶). می توان گفت که طرح های هادی روستایی از جمله طرح هایی است که می تواند ذیل عنوان طرح ریزی کالبدی و در کل به عنوان سند توسعه روستا شناخته شود. طرح های هادی روستایی، به عنوان نخستین تلاش سازمان یافته و فراگیر ملی برای ساماندهی کالبدی روستاهای کشور، از سال ۱۳۶۷ (پژوهشکده سوانح طبیعی، ۱۳۸۸: ۱۲) تا پایان سال ۱۳۹۰ در ۲۷۷۸۰ روستا تهیه طرح هادی صورت گرفته است. در طی سال ۱۳۹۱ نیز نسبت به تهیه طرح هادی ۱۳۸۴ روستای دیگر اقدام گردید. با احتساب ۱۹۸۲ طرح تهیه شده در سال ۱۳۹۲، کل طرح های هادی تهیه شده از بدو شروع این فعالیت تا پایان فروردین ماه سال جاری (۱۳۹۳)، ۳۱۱۴۶ طرح می باشد. و همچنین تا پایان سال ۱۳۹۰ اجرای طرح هادی در ۱۲۴۰۹ روستا صورت گرفته است. در طی سال ۱۳۹۱ نیز نسبت به اجرای طرح هادی در ۶۸۶ روستای دیگر اقدام گردید. با احتساب ۴۵۳ طرح اجرا شده در سال ۱۳۹۲، کل روستاهای اجرا شده از بدو شروع این فعالیت تا پایان فروردین ماه سال جاری (۱۳۹۳)، ۱۳۵۴۸ مورد می باشد (بنیاد مسکن انقلاب اسلامی). از مجموع طرح های

تهیه شده، استانهای خراسان رضوی، مازندران و فارس بالاترین تعداد طرحها و استان های قم، سمنان و یزد کمترین تعداد طرح ها را به خود اختصاص داده اند(رضوانی، ۱۳۹۰، ۱۶۶). مطالعات انجام شده از جمله (عنابستانی، ۱۳۹۰)، (عزیزپور- حسینی حاصل، ۱۳۸۴) و همچنین (جمینی و همکاران، ۱۳۹۱) و... در رابطه با این موضوع پرداخته اند، که نتایج نشان می دهد اجرای طرح ها باعث امیدواری روستاییان به سکونت در روستا و به لحاظ خدمات رسانی موفق بوده در حالی که به لحاظ زیست محیطی و جلب مشارکت مردم چندان توفیقی حاصل نموده اند و به دلیل مشکلات موجود در فرایند تهیه و اجرای طرح ها، مردم و مسؤولان خواستار بازنگری در این فرایند هستند. با توجه به ابعاد چهار گانه توسعه روستایی(اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و زیست محیطی) و اهمیت بعد کالبدی روستاها در جهت نیل به توسعه روستایی، محققان در این پژوهش برآند اثرات کالبدی اجرای طرح های هادی روستایی را در توسعه روستایی مورد بررسی قرار دهند. از آنجایی که در آینده احتمال تبدیل روستاهای پرجمعیت به نقاط شهری وجود دارد اجرای بهتر و موثر طرح هادی روستایی از لحاظ پایه ریزی درست ساختار کالبدی شهرهای نوظهور دارای اهمیت می باشد. در این ارتباط، این مقاله تلاش می کند تا از میان اثرات اجرای طرح های هادی روستایی، با تاکید بر بعد کالبدی آن را در حد ممکن در روستاهای بخش کردیان شهرستان جهرم به عنوان نمونه مورد ارزیابی قرار دهد. با توجه به مطالب ذکر شده سؤال اصلی تحقیق این چنین خواهد بود اجرای طرح هادی در روستاهای بخش کردیان شهرستان جهرم از دیدگاه روستاییان تا چه میزان در بعد کالبدی موفق بوده است؟ هدف از این تحقیق یافتن پاسخی برای سوال فوق می باشد.

پیشینه تحقیق:

در انجام هر تحقیق علمی مطالعه و بررسی تحقیقات و پژوهش هایی که در ارتباط با موضوع مورد بررسی انجام شده و در اصلاح پیشینه تحقیق نام دارد، لازم و ضروری است چرا که بدون دستیابی به نتایج تحقیقات دیگران توسعه و تکامل آنها، امکان رسیدن به پاسخ مناسب و تجزیه و تحلیل بهتر میسر نیست (مولایی هاشجین، ۱۳۷۷: ۴). در رابطه با آثار و پیامد های طرح های هادی بر روستاهای کشور، ارزیابی بسیاری در ابعاد کالبدی، اجتماعی و اقتصادی انجام شده که به نتایج مشابهی منجر شده است. جدول شماره (۱) به تشریح پاره ای از این مطالعات در چند سال اخیر پرداخته است.

جدول شماره (۱) : تحقیقات و مطالعه مرتبط با موضوع مورد مطالعه

ردیف	نام محقق	عنوان تحقیق	سال	نتایج و توضیحات
۱	عظیمی، نورالدین، جمشیدیان، مجید	بررسی اثرات اقتصادی، اجتماعی و کالبدی اجرای طرح های هادی در منطقه غرب گیلان	۱۳۶۱	موفقیت نسبی در خدمات رسانی، عدم موفقیت در رعایت مسایل زیست محیطی و مشارکت دادن مردم در فرایند طرح، وجود اشکالاتی در فرایند تهیه و اجرای طرح.
۲	باقلانی، کبری	ارزیابی طرح های هادی روستایی شهرستان ایلام	۱۳۶۱	ارزیابی وضعیت معابر اصلی روستاها از متوسط تا خوب از دید روستاییان، مهمترین مشکلات معابر اصلی و فرعی روستاها، سطوح ناصاف و آب گرفتگی، روسازی بد، عرض کم، و زیر سازی بد.
۳	عزیز پور، فرهاد و حسینی حاصل، صدیقه	مروری بر روند تحولات کالبدی روستاهای کشور(با تاکید بر طرح های هادی روستایی)	۱۳۶۱	ایجاد تحولات شگرف در ابعاد مختلف جامعه روستایی به ویژه محیطی و کالبدی، ایمن سازی و کاهش آسیبهای ناشی از بروز سوانح طبیعی، دفع بهداشتی زباله ها و پسماندهای خانگی، دفع و هدایت آبهای سطحی و فاضلاب، ترغیب روستاییان برای اجرای پروژه های طرح هادی نظیر اصلاح معابر فرعی، احداث پیاده رو، ساخت مسجد، درمانگاه و مانند آن و رونق ساخت و ساز در روستاها.
۴	مظفر، فرهنگ و حسینی، سید باقر	ارزیابی اثرات اجرای طرح های هادی بر محیط زیست روستاهای ایران	۱۳۶۱	فقدان یا نقص مطالعات محیطی به هنگام تهیه طرح، عدم پیش بینی اثرات اجرای پروژه های ده گانه بر محیط طبیعی و محیط روستاها به هنگام تهیه و سپس اجرای طرح ها.
۵	عناستانی، علی اکبر	ارزیابی اثرات کالبدی اجرای طرح های هادی روستایی در روستاهای غرب خراسان رضوی	۱۳۶۱	امیدواری روستاییان به سکونت در روستا، موفقیت طرح در زمینه خدمات رسانی به روستاییان، عدم موفقیت طرح از نظر زیست محیطی و جلب مشارکت مردم، عدم رضایت مسئولان و مردم از فرایند تهیه و اجرای طرح های هادی روستاها.
۶	تقیلو، علی اکبر و همکاران	ارزیابی طرح های هادی در ابعاد کالبدی، اجتماعی و اقتصادی از دیدگاه روستاییان	۱۳۶۱	عملکرد ضعیف طرح هادی و عملکرد بهتر آنها در ابعاد اجتماعی نسبت به ابعاد اقتصادی.
۷	عناستانی، علی اکبر و اکبری، محمد حسن	ارزیابی طرح های هادی و نقش آن در توسعه ی کالبدی از دیدگاه روستاییان(مطالعه موردی: شهرستان جهرم)	۱۳۶۱	بیشترین اثرگذاری طرح های هادی در روستاها در بعد بازگشایی و نوسازی معابر روستایی، عدم موفقیت در مسکن روستایی و کاربری اراضی.
۸	شماعی، علی و همکاران	ارزیابی اثرات اجرای طرح های هادی بر سکونتگاه روستایی(مطالعه موردی: شهرستان نیشاپور)	۱۳۶۱	بهبود معابر روستایی پس از اجرای طرح هادی، و عدم توجه به شاخص های محیط زیست از جمله آرامستان، دفع زباله، فاضلاب، فضای سبز و جمع آوری آب های سطحی، موفقیت طرح در زمینه بعد اجتماعی، شاخص میزان مهاجرت، مشارکت و رضایتمندی، موفقیت در بعد اقتصادی، شاخص های سرمایه گذاری و اشتغال.

بنابراین باتوجه به اهمیت این طرح در سطح روستاهای کشور و با عنایت به اینکه تا پایان سال ۱۳۹۳ حدود ۳۱۱۴۶ طرح هادی روستایی تهیه گردیده و در ۱۳۵۴۸ روستا به مرحله اجرا در آمده است، بر این مبنا پژوهش حاضر بر آن بوده تا با توجه به اجرای طرح های هادی در منطقه مورد مطالعه که اقدامی دولتی در جهت توسعه اقتصادی، اجتماعی و کالبدی سکونتگاه های روستایی به شمار می رود، ارزیابی کالبدی طرح های هادی در روستاهای بخش کردیان مورد توجه و بررسی قرار دهد.

مبانی نظری

در طول ادوار مختلف روستاها تأمین کننده نیازهای زیستی و تغذیه ای جمعیت کشور بوده اند (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲، ۳۵). توجه به مناطق روستایی و تلاش برای بهسازی و تجدید حیات روستا به شکل امروزی اش در دنیا شاید از نیمه دوم قرن بیستم آغاز شده باشد. یعنی زمانیکه ظهور پسامدرن در معماری عمیقاً بر ساخت و سازهای شهری تأثیر گذاشت. هرچند از همین زمان احیاء روستاها به صورت جدی مطرح شد ولی ریشه های آن در سالهای آغازین قرن بیستم کمابیش مطرح شد. در کشورهای در حال توسعه به خصوص در کشورهای آسیایی شرقی و عضو اسکاپ سالیان درازی است که طرح های برنامه ریزی مراکز روستایی اجرا می گردد و این طرح ها ماهیتاً با آنچه که بهسازی روستایی نام می گیرد، متفاوت است و در سطحی بسیار وسیع تر و جامع تر انجام می پذیرد. یکی از نزدیکترین طرح ها اهداف، طرح های اجرا شده در کره زمین در دهه ۱۹۷۰ می باشد. این طرح ها که به معنای حرکت به سوی ساختن روستاهای زیبا می باشد، اولین بار در کره زمین اجرا گردیده و شعار اساسی آن هم مشارکت مردم و تلاش سخت و مداوم برای نیل به این هدف بوده است. این پروژه بیشتر در زمینه های گوناگون نظیر بهبود وضعیت جاده های روستایی، بهتر شدن کیفیت ظاهری مسکن روستایی، زهکشی، تأمین آب آشامیدنی و افزایش تولید کشاورزی اجرا شده است (شمس الدین، ۱۳۸۸، ۳۳). بررسی های نظری در خصوص سیر تحول الگوها و نظریه های برنامه ریزی در روستاهای کشور مؤید آن است که نظام برنامه ریزی به سمت نظامی منعطف و فرایندی در حال تغییر است که ناشی از درک چند نکته اساسی است. نخست آنکه امکان شناخت کامل سیستم یک سکونتگاه در طرح هادی میسر نبوده و لازم است تحولات آن بطور کلی پیش بینی شود. سپس تحول سیستم سکونتگاه روستایی بر پایه نظام سکونتگاهی در طی زمان دیده شود و در نهایت عدم پاسخگویی برنامه ریزی خطی نیازمند برنامه ریزی فرایندی را ضرورت بخشیده است (دارابی، ۱۳۸۸، مقدمه). خاستگاه تئوریک طرح های هادی روستایی برنامه ریزی کالبدی است که در ایران پس از انقلاب اسلامی در نتیجه اهداف عدالت طلبانه معطوف روستاها شده و دست کم در میان کشورهای همتراز و منطقه منحصر به فرد است. در میان نظریه های مرتبط با برنامه ریزی های کالبدی تحقیقات مک کونل (Mcconell) برجسته تر از سایرین به نظر می رسد که در آن نظریه های رایج در برنامه ریزی کالبدی در سه گروه نخست طراحی و تفسیر شده است. گروه نخست بر نظریه های بنیادین تأکید دارد که به عنوان اساس شناخت و آینده نگری بکار می روند. در گروه دوم نظریه های شیوه کار مطرح است و در آن فرایند عمل برنامه ریزی و تشریح اقدامات مانند کاربری زمین اهمیت می یابد و در گروه سوم بر نظریه

های اجتماعی تاکید شده که اصولاً در زمینه هدف نهایی برنامه ریزی و البته بر نقش مردم متمرکز است (دارابی، ۱۳۸۸، ۲۱).

هدف از برنامه ریزی های کالبدی یافتن مطلوب ترین حالت سازگاری میان فضا و جامعه است که در آن همه فعالیت ها، سازمان یافته، اندیشیده شده و منظم به منظور ساماندهی و بهسازی محیط کالبدی انجام می شود. لذا اتخاذ سیاست توسعه یکپارچه روستایی بر اساس بهره برداری از توانهای محلی و مشارکت میان سازمانهای خصوصی و نهاد های دولتی با رویکرد چند بخشی مهم جلوه می کند و در جهت تحقق چنین امری سه گونه از اقدامات الزامی می نماید. اقدام نخست کوشش در جهت ایجاد مناسبات نهادی مناسب در سطح محلی و منطقه ای با تعریف جدید سیاست ها است. در دومین اقدام کوشش جهت ساخت ظرفیت های محلی با ارائه برنامه های توسعه اجتماعی به منظور توانمند سازی اعتبار دارد و در سومین اقدام کوشش در جهت ایجاد مناسبات انعطاف پذیر با حمایت از مرکز برای توسعه روستایی با توجه به نیاز ها و شرایط مناطق روستایی ضرورت دارد (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۰، ۲۷). نظریه های برنامه ریزی کالبدی روستایی بر پایه دو محور اساسی نظریه های تبیین و نظریه های تغییر قابل تفکیک هستند؛ لذا می توان گفت که طرح های هادی روستایی صرف نظر از محور های فوق نیازمند به کارگیری الگوهای زمانی برای رسیدن به اهداف و تحقق آرمان هاست؛ چرا که پاسخ به همه نیاز ها و خواسته های روستائیان و گروه های هدف روستایی در طرح های هادی روستایی میسر نیست و هم از اینرو ترکیبی از برنامه ریزی های اجتماعی، اقتصادی، محیطی و کالبدی مد نظر قرار گرفت و تمرکز بر بخش کالبدی به معنای عدم توجه بر بخش های دیگر معنا نیافت. لذا می توان گفت برنامه ریزی کالبدی با رویکرد چندبخشی برای توسعه یکپارچه روستایی هدف مطلوب برنامه ریزی های روستایی می تواند مطرح شود که در کوتاه مدت قابل دستیابی نیست. همه اینها بیانگر نگرش های موجود در توسعه روستایی است که بعضاً در قالب طرح های هادی روستایی مطرح شده است. در عمل اما توجه به برنامه ریزی کالبدی برجسته تر از سایر برنامه ریزی ها در نواحی روستایی مورد توجه قرار گرفته است.

در کشور ایران اولین اقدام اجرایی جهت تهیه طرح هادی روستایی در سال ۱۳۶۲ با تهیه و اجرای طرح با عنوان طرح اصلاحی - روانبخشی روستاها توسط استانداری چهار محال بختیاری آغاز شد و با توجه به استقبال روستائیان در سالهای بعد با مصوبه مجلس شورای اسلامی (۱۳۶۶) و به منظور توسعه کالبدی روستاها، تهیه طرحهای هادی در دستور کار بنیاد مسکن و جهادسازندگی وقت قرار گرفت در برنامه اول پنجساله کشور (۱۳۶۷-۷۲) نیز طرحهای هادی روستایی برای نخستین بار وارد اسناد برنامه ای کشور شد و تاکنون ادامه دارد در حال حاضر در ابتدای برنامه پنجم توسعه کشور تعداد روستاهای دارای طرح هادی مصوب بالغ بر ۲۴۸۷۰ طرح می باشد (رضوانی، ۱۳۹۰، ۱۶۶). طرح هادی روستایی طرح توسعه کالبدی روستایی است و بر اساس اهدافی که برای آن تعیین شده است هدایت روند و فرایندهای توسعه کالبدی روستایی را بر عهده میگیرد (پژوهشکده سوانح طبیعی، ۱۳۸۸، ۱۳۹). به عبارتی دیگر در اساسنامه بنیاد مسکن انقلاب اسلامی مصوب مجلس شورای اسلامی، طرح هادی روستایی چنین تعریف شده است: طرح هادی عبارت است از فراهم کردن بستر تجدید حیات و هدایت روستا به لحاظ ابعاد اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی (آسایش، ۱۳۷۴، ۷۸). که

نخستین تلاش سازمان یافته و فراگیر ملی برای سازماندهی کالبدی سکونتگاه‌های روستایی با هدف فراهم سازی زمینه های توسعه و عمران مناطق روستایی، تلقی می شود (غفاری، ۱۳۹۰، ۱۶۹). در واقع یکی از مهم ترین طرح ها و برنامه های دولت برای ساماندهی و توسعه روستاهای کشور تهیه و اجرای طرح هادی روستایی است که ضمن ساماندهی و اصلاح بافت فیزیکی روستا، روند توسعه و گسترش آن را در افق ده ساله مشخص می نماید (سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور، ۱۳۸۵، ۱). طراحی کالبدی و ارائه طرح هادی روستایی، با انجام بررسی ها و مطالعات اجتماعی، اقتصادی، محیطی و کالبدی صورت می گیرد. طرح هادی به عنوان یک متغیر بیرونی، وارد سیستم روستا می شود، بر ساختارهای روستا اثر می گذارد، این ساختارها شامل ابعاد چهارگانه کالبدی - فیزیکی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی روستا است، طرح هادی با مبنای تغییر و تحول در ساختار فیزیکی - کالبدی بخشی از فرایند توسعه روستایی به شمار می رود. زیرا خطوط اصلی این طرح ها در قالب تغییرات بیرونی یا کالبدی روستا خلاصه می گردد. بنابراین تنها در قالب این تغییرات نمی توان به توسعه دست یافت و تنها به بهبود وضع موجود در ابعاد مختلف منجر می گردد و رویکرد توسعه کالبدی - فضایی روستا، رویکرد غالب در برنامه های اول و دوم توسعه بوده و این رویکرد ساخت فیزیکی - کالبدی روستاها را متناسب با شرایط تحول و توسعه جامعه روستایی نمی داند و لازمه تحول و توسعه روستایی را تحول در ساختار کالبدی و فیزیکی آن می داند. بدین سبب در این مقطع حرکت های اولیه در خصوص تهیه و اجرای طرح های کالبدی، طرح های هادی یا بهسازی روستاها که هدف آن توزیع بهینه خدمات و نیز ایجاد کالبدی مناسب به منظور فراهم کردن بستری برای بهبود جریان توسعه اقتصادی - اجتماعی در روستا بود و به صورت جدی تر مورد توجه قرار گرفت (اصلانی، ۱۳۷۸، ۲۲۳). این طرح، با استفاده از پتانسیل ها و قابلیت های خود می تواند زمینه ساز بهبود تسهیلات عمومی و رفاهی از قبیل نوسازی مسکن روستایی، معابر جدیدالاحداث و حریم مسکونی، بهبود وضعیت زندگی روستاییان و مشارکت آنان باشد. از جمله اقدامات مهمی که می تواند به تقویت و پایداری آثار این گونه طرح ها کمک شایانی کند، نظارت و ارزشیابی آنهاست. در واقع انجام این کار، منجر به آگاهی از دیدگاهی ها و عقاید کارشناسان، شناسایی نقاط ضعف و قوت طرح ها و برنامه های توسعه ای خواهد شد (برزو و همکاران، ۱۳۸۹، ۱۲۴). این پژوهش نیز در همین راستا مطرح و به انجام رسیده است.

روش تحقیق

پژوهش حاضر، از نوع تحقیق کاربردی است. روش تحقیق این پژوهش توصیفی - تحلیلی می باشد، در گام نخست از مطالعات کتابخانه ای - اسنادی استفاده شده است، سپس در ادامه کار جهت دستیابی به هدف تحقیق مطالعه میدانی صورت گرفته است جامعه آماری در این پژوهش شامل روستاهایی است که ۱۰ سال از تصویب و اجرای طرح های هادی در آنها سپری شده است، بنابراین تعداد ۸ روستا با جمعیت ۱۸۰۶ خانوار مورد مطالعه قرار گرفت. برای برآورد حجم نمونه در سطح خانوارهای روستایی از روش نمونه گیری کوکران با سطح اطمینان ۹۵٪ و احتمال خطای ۵٪ به صورت نمونه گیری تصادفی ساده استفاده شده است. ابزار اصلی پژوهش پرسشنامه بوده که روایی گویه های آن توسط اعضای هیئت علمی دانشگاه و همچنین مجریان و متخصصان اجرای طرح های هادی مورد تأیید قرار گرفت. به منظور پایایی ابزار مورد تحقیق یک مطالعه

مقدماتی با ۵۰ پرسشنامه انجام شد سپس بر مبنای نتایج تغییرات لازم در پرسشنامه لازم صورت گرفت نتایج به دست آمده از پیش آزمون حاکی از اعتماد و پایایی قابل قبول ابزار مورد مطالعه می باشد که بر اساس آلفای کرونباخ پایایی پرسشنامه ۰/۸۵ درصد محاسبه شده است. طراحی پرسشنامه بنا به ضرورت و هدف پژوهش در طیف پنج گزینه ای لیکرت (خیلی کم: ۱، خیلی زیاد: ۵) صورت گرفته است. بر این اساس برای ارزیابی اثرات طرح هادی بر بافت کالبدی، تعداد ۳۱۷ نفر (سرپرست خانوار) از روستاییان مورد پرسشگری قرار گرفته اند. پس از پرسیدن پرسشنامه ها با استفاده از نرم افزار SPSS و کد گذاری پرسشنامه اطلاعات آماری استخراج گردیده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. همچنین در تجزیه و تحلیل آماری از دو روش آمار توصیفی و تحلیلی استفاده شده است. در شیوه آمار توصیفی فراوانی ها و درصد فراوانی ها ارائه گردیده و در شیوه آمار تحلیلی از آزمون T استفاده شده است.

- شاخص ها و متغیرها: شناخت بهتر و دقیق تر از وضعیت مکان های جغرافیایی در زمینه های مختلف در سطوح متفاوت مستلزم دسترسی به اطلاعات کامل و پردازش شده از مکان های مورد نظر است. برای نیل به این مهم از یکسری شاخص ها استفاده می شود که این شاخص ها می توانند سطحی از رشد و توسعه ی مکان های جغرافیایی را بر اساس معیارهای انتخاب شده نشان دهند (کلانتری، ۱۳۸۲). در این تحقیق مهم ترین شاخص هایی که برای ارزیابی اجرای طرح های هادی بر توسعه کالبدی روستاهای بخش کردیان شهرستان جهرم در نظر گرفته، که در جدول شماره ۲ نشان داده شده است.

جدول شماره (۲): متغیرها و شاخص های اندازه گیری اثرگذاری طرح هادی بر توسعه ی کالبدی روستا

کاربری اراضی	شبکه معابر	ضوابط و مقررات اجرایی مربوط به ساخت و ساز	بهداشت محیط
۱- توسعه مسکونی روستا	۶- سهولت رفت و آمد	۱۱- بهسازی و مقاوم سازی مسکن	۱۶- ایجاد و گسترش فضای سبز در روستا
۲- تنوع کافی کاربری ها در تطابق با نیازهای روستادر افق طرح	۷- وجود پیشنهاد مشخص برای اصلاح شبکه معابر	۱۲- ضوابط و مقررات اجرایی ساخت و ساز	۱۷- کیفیت جمع آوری زباله ها
۳- کیفیت دسترسی به خدمات شامل آب رسانی، پست برق و...	۸- رعایت ضوابط فنی طرح در مورد معابر (تعریض مناسب، شیب مناسب و رعایت حریم راههای روستایی)	۱۳- صدور پروانه ساختمانی و نحوه نظارت بر ساخت و ساز	۱۸- دفع فاضلاب روستایی
۴- شناسایی و نگهداری از بافت های با ارزش تاریخی و فرهنگی	۹- تجهیز و بهسازی معابر موجود (جدول گذاری، احداث پیاده رو...)	۱۴- ایجاد زمینه و بستر برای صدور سند مالکیت	۱۹- جمع آوری و هدایت آبهای سطحی از معابر روستا
۵- مکانیابی مناسب خدمات	۱۰- تناسب کمی و کیفی معابر با نیازها و ویژگی های هر روستا	۱۵- کیفیت ساخت و ساز مسکن روستا	۲۰- کیفیت آب آشامیدنی روستا

مأخذ: عنابستانی، ۱۳۸۹، ۵

معرفی محدوده مورد مطالعه

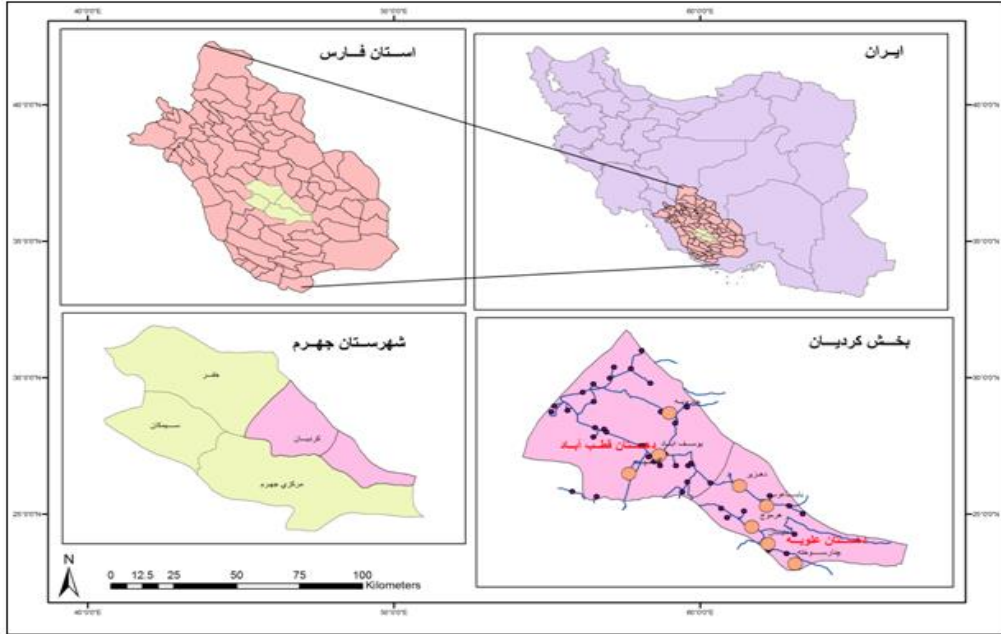
شهرستان جهرم با وسعتی بالغ بر ۵۶۲۹ کیلومتر مربع ۹ درصد از مساحت استان فارس را در بر گرفته است. این شهرستان بین ۵۲ درجه و ۴۵ دقیقه تا ۵۳ درجه ۸۵ دقیقه طول شرقی و ۲۸ درجه و ۲۰ دقیقه تا ۲۹ درجه و ۱۰ دقیقه عرض شمالی، در نیمه جنوبی استان فارس واقع شده، از شمال به شهرستانهای فسا و شیراز از شرق به فسا و زرین دشت از جنوب به شهرستان لار و قیروکارزین از مغرب به شهرستان فیروزآباد محدود می باشد. بر اساس آخرین تقسیمات کشوری این شهرستان دارای ۴ نقطه شهری به نامهای جهرم، قطب آباد، خاوران و باب انار و چهار بخش (بخش مرکزی، بخش خفر، بخش سیمکان و بخش کردیان که محدوده مورد مطالعه این تحقیق است شامل دهستانهای قطب آباد و علویه) می باشد. بخش کردیان در ۱۸ کیلومتری شمال شهرستان جهرم بین طولهای جغرافیایی ۵۳ درجه و ۳۷ دقیقه و عرض آن از استوا ۲۸ درجه و ۳۹ دقیقه قرار دارد. با توجه به سرشماری سال ۱۳۹۰ جمعیت بخش ۱۳۸۰۰ نفر دارای دو دهستان به نام علویه و قطب آباد و ۴۵ آبادی و ۸ روستا شامل موسویه (دهزیر)، علویه (باباعرب)، گلدامچه، یوسف آباد، دنیان، چنارسوخته، چدرویه و هرموج که طرح هادی در همه این روستاها، (به جز در دو روستای چدرویه و چنارسوخته با توجه به ۵ سال از تهیه طرح بودجه ای اختصاص داده نشده و فقط اعطای وام در ساخت و ساز مسکن روستا به روستاییان واگذار شده است) تهیه و اجرا شده است، که در ۵ روستای این بخش بعد از ده سال بازنگری شده اند. جمعیت این ۸ روستا ۶۴۰۰ نفر و ۱۸۰۶ خانوار است، که به ارزیابی اثرات کالبدی اجرای طرح هادی روستاهای مورد مطالعه پرداخته شده است (جدول شماره ۳).

جدول شماره (۳) : تعداد جمعیت، خانوارها و سال طرح هادی

روستا	تعداد جمعیت (۱۳۹۰)	تعداد خانوار	طرح هادی
موسویه	۲۱۲۷	۶۱۳	۱۳۸۷
علویه	۱۹۹۲	۵۵۱	۱۳۸۷
گلدامچه	۵۵۳	۱۶۳	۱۳۸۳
یوسف آباد	۳۳۰	۸۴	۱۳۸۶
دنیان	۲۲۰	۶۸	۱۳۸۳
هرموج	۶۵۱	۱۹۳	۱۳۸۶
چنارسوخته	۳۰۸	۷۴	۱۳۸۷
چدرویه	۲۱۹	۶۰	۱۳۸۷
جمع	۶۴۰۰	۱۸۰۶	

منبع: خانه بهداشت روستاها، بخشداری کردیان، ۱۳۹۰

شکل شماره (۱) : نقشه موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه بخش کردیان

یافته های تحقیق:

الف) یافته های توصیفی

سن: در جدول شماره ۴ تحلیل توصیفی مربوط به متغیر سن نشان داده شده است که براین اساس در گروه خانوارها ۱۲۵ نفر (۳۹/۴) در گروه سنی ۲۰-۳۰ سال قرار دارند که بیشترین فراوانی می باشد و ۲۷ نفر (۸/۶) نیز در گروه سنی ۵۱-۶۰ سال قرار دارند که کمترین فراوانی را شامل می شود. بنابراین ۷۰ درصد از افراد پاسخگو زیر ۴۰ سال سن دارند.

جدول شماره (۴) : توزیع فراوانی و درصد مربوط به متغیر سن

خانوارها		متغیر سن
درصد	فراوانی	
۳۹/۴	۱۲۵	سال ۲۰-۳۰
۳۰	۹۵	سال ۳۱-۴۰
۲۲	۷۰	سال ۴۱-۵۰
۸/۶	۲۷	سال ۵۱-۶۰
۱۰۰/.	۳۱۷	مجموع

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۳

جنس: در جدول شماره ۵ توزیع فراوانی و درصد مربوط به متغیر جنسیت نشان داده شده که در گروه خانوارها ۳۲ درصد از پاسخگویان را زنان و ۶۸ درصد هم مردان تشکیل می دهند.

جدول شماره (۵) : توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب متغیر جنسیت

خانوارها		جنسیت
درصد	فراوانی	
۶۸٪	۲۱۷	مردان
۳۲٪	۱۰۰	زنان
۱۰۰٪	۳۱۷	کل

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۳

(ب) یافته های تحلیلی

طرح هادی و کاربری اراضی در روستاها: اهمیت زمین در روستا بر خلاف شهرها که قابلیت تولیدی آن مورد نظر نیست و فقط به عنوان فرصتی برای استقرار کاربری ها به آن نگاه می شود، جنبه تولیدی آن با اهمیت تر است. زمین روستایی در واقع پشتیبان اصلی حیات و رونق فعالیت روستاست. بنابراین هر گونه بی توجهی به این مهم قابلیت اجرایی طرح هادی را در روستا با مشکل جدی (عدم پیروی مردم از طرح و حرکت خلاف جهت تعیین شده در طرح) مواجه خواهد کرد (بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، ۱۳۸۶: ۱۸). در این تحقیق به منظور ارزیابی اثرگذاری طرح های هادی بر روی کاربری اراضی از شاخص های از جمله کیفیت دسترسی به خدمات، توسعه مسکونی روستا و... استفاده شده است.

جدول شماره (۶) : میزان اثرگذاری طرح هادی بر روی شاخص کاربری اراضی در روستاها

شاخص ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	مقدار t	میانگین	انحراف معیار	سطح معناداری
توسعه مسکونی روستا	۸/۲	۲۰/۵	۴۰/۴	۱۹/۹	۱۱/۰	۵۰/۱۱	۳/۰۵	۱/۰۸۳	۰/۰۰۰
تنوع کافی کاربری ها در تطابق با نیازهای روستادار افق طرح	۹/۱	۱۰/۱	۴۹/۵	۲۶/۸	۴/۴	۵۷/۳۷	۳/۰۷	۰/۹۵	۰/۰۰۰
کیفیت دسترسی به خدمات شامل آب رسانی، پست برق و...	۱/۶	۶/۳	۱۴/۵	۳۶/۳	۴۱/۳	۷۴/۹۲	۴/۰۹	۰/۹۷	۰/۰۰۰
شناسایی و نگهداری از بافت های با ارزش تاریخی و فرهنگی	۱۶/۷	۱۳/۲	۴۳/۲	۲۰/۸	۶/۰	۴۵/۸۶	۲/۸۶	۱/۱۱	۰/۰۰۰
مکانیابی مناسب خدمات	۱۶/۴	۳۰/۳	۳۱/۹	۱۱/۴	۱۰/۱	۴۰/۶	۲/۶۸	۱/۱۷	۰/۰۰۰

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۳

یافته های جدول ۶ نشان می دهد که در بین شاخص های پنج گانه ی کاربری اراضی و توسعه کالبدی، بیشترین تاثیرگذاری مربوط به شاخص کیفیت دسترسی به خدمات روستایی شامل آب رسانی، پست برق و... با میانگین ۴/۰۹ می باشد. و علت آن رسیدگی بیشتر دولت در جهت رفع مشکلات آب و برق و گاز و تلفن در روستاها می باشد که با موفقیت صورت گرفته است. و پایین ترین میزان عملکرد نیز مربوط به شاخص های مکانیابی مناسب خدمات و شناسایی و نگهداری از بافت های با ارزش تاریخی و فرهنگی با میانگین ۲/۶۸، ۲/۸۶ درصد می باشد.

طرح هادی و اصلاح شبکه معابر: یکی از بخش های مهم در اجرای طرح های هادی تعریض یا احداث معابر در روستاهاست. اصلاح شبکه ی معابر و مسیر پیاده روها در واحد همسایگی بر زندگی ساکنان تأثیر بسیار دارد، علاوه بر آن باعث ایجاد فضای دوستانه شده و برنامه های بهداشتی را در زمینه جمع آوری زباله، دفع آب های سطحی و پسماند منازل کارآمد می سازد(چری، ۲۰۰۶، ۲۸۱).

جدول شماره (۷) : میزان اثرگذاری طرح هادی بر روی شاخص های اصلاح شبکه معابر در روستاها

شاخص ها	رتبه	میانگین	رتبه	میانگین	رتبه	میانگین	رتبه	میانگین	سطح معناداری
سهولت رفت و آمد	۵/۴	۱۳/۶	۲۱/۱	۵۱/۷	۷/۶	۶۰/۹	۳/۴۲	۰/۹۹۸	۰/۰۰۰
وجود پیشنهاد مشخص برای اصلاح شبکه معابر	۱۳/۲	۱۰/۴	۴۰/۴	۲۹/۰	۶/۹	۴۹/۶	۳/۰۵	۱/۰۹	۰/۰۰۳
رعایت ضوابط فنی طرح در مورد معابر(تعریض مناسب، شیب مناسب و رعایت حریم راههای روستایی)	۶/۶	۱۰/۷	۴۲/۹	۳۵/۶	۴/۱	۶۱/۵	۳/۱۹	۰/۹۲۵	۰/۰۰۴
تجهیز و بهسازی معابر موجود(جدول گذاری، احداث پیاده رو...)	۷/۳	۱۵/۱	۳۶/۳	۳۴/۴	۶/۹	۵۵/۸	۳/۱۸	۱/۰۱۵	۰/۰۰۰
تناسب کمی و کیفی معابر با نیازها و ویژگی های هر روستا	۱۰/۷	۱۲/۹	۳۹/۴	۳۱/۹	۳/۳	۵۲/۹	۳/۰۳	۱/۰۱۲	۰/۰۰۰

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۳

با توجه به جدول شماره ۷ در بین شاخص های پنجگانه ی اصلاح معابر، میداین، بیشترین تاثیر گذاری مربوط به شاخص سهولت رفت و آمد با میانگین ۳/۴۲ می باشد. و علت آن آسفالت شده جاده ها، و بیشتر شدن وسایل حمل و نقل در روستاهای مورد مطالعه می باشد.

طرح هادی و ضوابط و مقررات اجرایی مربوط به ساخت و ساز: مقررات مربوط به ساخت و ساز در روستاها نیز تابع مقررات جاری بنیاد مسکن انقلاب اسلامی است. با توجه به اینکه ارتقاء کیفیت ابنیه بخشی از شرح خدمات طرح های هادی را تشکیل می دهد، بنابراین وضعیت مسکن یکی از اهداف مهم این طرح ها می باشد، به همین دلیل ارزیابی عملکرد طرح های هادی در متغیر ساخت و ساز از شاخصهای کیفیت ساخت و ساز مسکن، نحوه نظارت بر ساخت و ساز و ... استفاده شده است. با توجه به جدول شماره ۸ در بین شاخص های مذکور بیشترین تاثیرگذاری مربوط به شاخص بهسازی و مقاوم سازی مسکن روستا با میانگین ۳/۹۲ می باشد که علت آن اعطای وام از طرف دولت و نظارت بر استحکام بنای مسکن روستایی در هنگام ساخت و ساز بوده است.

جدول شماره (۸) : میزان اثرگذاری طرح هادی بر روی شاخص های ضوابط و مقررات اجرایی مربوط به ساخت وساز در روستاها

شاخص ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	مقدار t	میانگین	انحراف معیار	سطح معناداری
بهسازی و مقاوم سازی مسکن	۱/۳	۶/۳	۱۶/۷	۵۰/۵	۲۵/۲	۷۸/۹	۳/۹۲	۰/۸۸۴	۰/۰۰۰
ضوابط و مقررات اجرایی ساخت و ساز	۱۳/۶	۱۰/۴	۲۲/۱	۵۰/۸	۳/۲	۵۰/۹	۳/۱۹	۱/۱۱	۰/۰۰۱
صدور پروانه ساختمانی و نحوه نظارت بر ساخت و ساز	۴/۱	۶/۰	۱۵/۵	۵۱/۴	۲۳/۰	۶۹/۳۳	۳/۸۳	۰/۹۸	۰/۰۰۰
ایجاد زمینه و بستر برای صدور سندمالکیت	۳/۲	۵/۰	۹/۵	۳۷/۲	۴۵/۱	۷۳/۷۵	۳/۰۱	۴/۱۶	۰/۰۰۲
کیفیت ساخت و ساز مسکن روستا	۶/۰	۷/۳	۱۸/۰	۶۲/۱	۶/۶	۶۷/۳۵	۳/۵۶	۰/۹۴۱	۰/۰۰۰

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۳

طرح هادی و بهداشت محیط در روستا: یکی دیگر از متغیرهای ارزیابی طرح های هادی، بهداشت محیط روستاهاست. آب گرفتگی و گل آلود شدن معابر در زمان بارندگی عمده ترین مشکل معابر روستاهاست. بنابراین ایجاد کانیو و جدول گذاری معابر جهت هدایت آبهای سطحی به بیرون از بافت فیزیکی هدایت و هم چنین ساماندهی دفع زباله و دفع پساب های خانگی، ایجاد و گسترش فضای سبز از جمله اثرات بهداشت محیط روستاهاست که پس از اجرای طرح هادی قابل ملاحظه می باشد. با توجه به جدول شماره ۸ بیشترین تاثیرگذاری مربوط به شاخص های جمع آوری و هدایت آبهای سطحی از معابر روستا و دفع فاضلاب روستای با میانگین ۳/۱۸ و ۳/۰۵ می باشد. و کمترین میزان عملکرد نیز مربوط به شاخص ایجاد و گسترش فضای سبز در روستا ۰/۹۲۲ می- باشد(جدول شماره ۹).

جدول شماره (۹) : میزان اثرگذاری طرح هادی بر روی شاخص های بهداشت در روستاها

شاخص ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	مقدار t	میانگین	انحراف معیار	سطح معناداری
ایجاد و گسترش فضای سبز در روستا	۹/۵	۱۳/۶	۵۲/۷	۲۰/۵	۳/۲	۵۶/۶	۰/۹۲۲	۲/۹۴	۰/۰۰۰
کیفیت جمع آوری زباله ها	۷/۶	۲۵/۹	۳۲/۲	۲۳/۹	۴/۴	۵۱/۶	۲/۹۷	۱/۰۲	۰/۰۰۰
دفع فاضلاب روستایی	۸/۲	۲۰/۵	۴۰/۴	۱۹/۹	۱۱/۰	۵۰/۱۱	۳/۰۵	۱/۰۸۳	۰/۰۰۰
جمع آوری و هدایت آبهای سطحی از معابر روستا	۷/۳	۸/۹	۴۷/۰	۳۳/۸	۳/۲	۶۲/۵	۳/۱۸	۰/۸۹۹	۰/۰۰۰
کیفیت آب آشامیدنی روستا	۱۸/۰	۲۰/۵	۴۵/۷	۱۰/۷	۵/۰	۳۱/۳	۲/۶۴	۱/۰۵	۰/۰۰۰

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۳

ارزیابی اثرات طرح های هادی بر توسعه کالبدی روستاها

برای بدست آوردن میزان اثرات طرح های هادی در هریک از ابعاد مورد نظر، از آزمون t استفاده شد. عدد ۳ به عنوان میانه نظری ارزیابی اثرات طرح هادی بر روی ابعاد انتخاب شد. نتایج آزمون حاکی از آن است که درسه متغیر (کاربری اراضی، شبکه معابر و ساخت و ساز) به ترتیب با میانگین ۳/۵۰ و ۳/۱۷ و ۳/۱۵ میزان اثرات طرح هادی بر توسعه کالبدی روستاها بالاتر از میانه نظری می باشد. که نتایج به تفصیل در جدول شماره ۸ مشاهده می نمائید.

جدول شماره (۹): میزان اثرگذاری طرح های هادی بر توسعه کالبدی در روستاها

متغیر	تعداد	میانگین	رتبه	انحراف معیار	مقدار t	سطح معناداری
ضوابط و مقررات اجرایی مربوط به ساخت و ساز	۸	۳/۵۰	۱	۳/۷۳	۸۹/۱۸	۰/۰۰۰
اصلاح شبکه معابر، میداين	۸	۳/۱۷	۲	۴/۳۲	۶۷/۶۹	۰/۰۰۲
کاربری اراضی	۸	۳/۱۵	۳	۵/۸۸	۸۱/۳۵	۰/۰۰۰
بهداشت محیط	۸	۲/۵۵	۴	۳/۰۸۲	۶۱/۲۰	۰/۰۰۰

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۳

مطالعه ی تاثیرپذیری توسعه کالبدی روستاهای مورد مطالعه از طرح های هادی روستایی گویای این واقعیت است که روستاهای علویه و موسویه با میانگین ۳/۴۲ و ۳/۰۵ نسبت به سایر روستاها بالاترین رتبه و روستاهای چنارسوخته و چدرویه دو رتبه آخر را به دست آورده اند. با توجه به جدول شماره ۸- به طور کلی با بررسی ابعاد مختلف ملاحظه می شود که متغیر ضوابط ساخت و ساز با میانگین ۳/۱۹ نسبت به سایر ابعاد از وضعیت بهتری برخوردار است. همان طور که ذکر شد علت آن اعطای وام از طرف دولت و نظارت بر استحکام بنای مسکن روستایی در هنگام ساخت و ساز بوده است.

جدول شماره (۹): رتبه بندی روستاهای بخش کردیان از نظر ابعاد توسعه کالبدی

روستا	بعد کاربری اراضی	بعد ضوابط ساخت و ساز	بعد شبکه معابر	بعد بهداشت محیط	میانگین اثرات	انحراف معیار	رتبه
علویه	۳/۵۰	۳/۷۰	۳/۴۰	۳/۱۰	۳/۴۲	۰/۲۵۰	۱
موسویه	۳/۱۰	۳/۴۰	۲/۸۰	۲/۹۰	۳/۰۵	۰/۲۶۴	۲
هرموج	۲/۸۵	۳/۶۰	۲/۹۵	۱/۹۰	۲/۸۲	۰/۷۰۰	۳
گلدامچه	۲/۶۰	۳/۱۰	۲/۶۰	۲/۷۴	۲/۷۶	۰/۲۳۶	۴
یوسف آباد	۲/۵۰	۳/۲۰	۳/۱۰	۱/۶۲	۲/۶۰	۰/۷۲۵	۵
دنیان	۲/۴۵	۲/۷۰	۲/۹۰	۱/۶۵	۲/۴۲	۰/۵۴۸	۶
چدرویه	۲/۱۰	۲/۹۰	۱/۹۰	۱/۵۰	۲/۱۰	۰/۵۸۸	۷
چنارسوخته	۱/۹۰	۲/۹۵	۱/۸۲	۱/۴۶	۲/۰۳	۰/۶۴۰	۸
کل	۲/۶۲	۳/۱۹	۲/۶۸	۲/۱۰	۲/۶۵	۰/۴۹۳	-

منبع، یافته های تحقیق: ۱۳۹۳

نتیجه گیری

طرح هادی روستایی یکی از طرح هایی است که جهت دستیابی به توسعه روستایی در روستاهای کشورمان اجرا می شود و از گذشته تاکنون تأثیرات زیادی بر روستاهای کشور داشته است. با تهیه و اجرای طرح های هادی روستایی در سه دهه اخیر، قدمهای اساسی در نظم دهی فضایی به فعالیت های روستاییان در محیط های روستایی کشور برداشته است و علی رغم کاستی های موجود، این طرح ها اقدام نسبتاً مؤثری در هدایت توسعه فیزیکی روستاها محسوب می شود. طرح هادی روستایی در حقیقت با ایجاد بستر لازم برای توسعه، رشد و بالندگی روستا طی افق برنامه ریزی، به عنوان ابزار نظم دهی در بافت کالبدی روستاها مورد توجه قرار گرفته است. در اجرای طرح های هادی بهبود وضعیت فیزیکی روستاها در اولویت بوده است. در این مقاله سعی گردید اثرات کالبدی اجرای طرح هادی روستایی از دیدگاه ساکنان روستایی مورد ارزیابی قرار گیرد. در این پژوهش جهت ارزیابی اثرات کالبدی اجرای طرح هادی در توسعه روستاهای دارای طرح هادی بخش کردیان از ۲۰ گویه مؤثر در ۴ بعد به صورت طبقه بندی استفاده گردید که برای بدست آوردن میزان اثرات طرح های هادی در هریک از ابعاد مورد نظر، از آزمون t استفاده شده است. نتایج بدست آمده از پژوهش بیانگر آن است که اجرای طرح هادی در روستاهای مورد مطالعه میانگین های مربوط به سه متغیر (کاربری اراضی (۳/۵۰)، شبکه معابر (۳/۱۷) و ساخت و ساز (۳/۱۵)) بهترین عملکرد نسبت به متغیر بهداشت محیط از دیدگاه روستاییان ارزیابی شده است. با توجه به نتایج، این تحقیق پیشنهاد میکند:

- نظارت دقیق متولی اجرای اینگونه طرح ها در هنگام اجرای طرح در تمامی مراحل؛
- ایجاد و گسترش فضای سبز در معابر و مکان های عمومی روستا؛
- احیاء حفاظت و نگهداری از بافت های با ارزش تاریخی و فرهنگی روستا؛
- تداوم فعالیت های بهسازی، مقاوم سازی و بهبود مسکن روستایی؛
- سازمانهای دیگر که در رابطه با توسعه روستا و خدمات رسانی با روستا هستند توجیه شوند و حین اجرای طرح مشارکت و همکاری لازم را داشته باشند؛
- مشارکت دادن افراد روستایی و توجیه کردن آنها از اهداف طرح؛
- تخصیص اعتبارات لازم برای انجام و به پایان رساندن این طرح ها.

منابع و ماخذ

- ۱- آسایش، حسین، (۱۳۷۴)، برنامه ریزی روستایی در ایران، تهران، انتشارات پیام نور.
- ۲- اصلانی، رضا، (۱۳۷۸)، ارزیابی رویکرد های توسعه روستایی ایران در پنجاه سال اخیر، مجموعه مقالات همایش پنجاه سال برنامه ریزی توسعه در ایران، مرکز تحقیقات اقتصاد ایران، تهران.
- ۳- بحرینی، حسین، (۱۳۷۰)، مفهوم و مشخصات طرح ریزی کالبدی، مجموعه مقالات اولین کنفرانس بین المللی طرح ریزی کالبدی (ملی و منطقه ای).
- ۴- بخشداری کردیان، (۱۳۹۰)، آمار و جمعیت بخش کردیان شهرستان جهرم، طرح هادی روستاها.
- ۵- برزو، غلامرضا، شاه حسینی، ایوب، زرفشان، کیومرث، (۱۳۸۹)، ارزشیابی کیفی اجرای طرح هادی در روستای کرناچی شهرستان کرمانشاه کاربرد نظریه بنیانی، فصلنامه پژوهشهای روستایی، سال یکم، شماره ۳، صص ۱۷۳-۱۵۲.
- ۶- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، ۱۳۸۶، راهنمای مطالعات کاربری اراضی، تهران، نشر شریف.
- ۷- پورطاهری، مهدی- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا- بدری، سید علی، (۱۳۹۰)، راهبردها و سیاست های توسعه کالبدی سکونتگاههای روستایی (باتاکید بر تجربیات جهانی و ایران)، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، تهران.
- ۸- پژوهشکده سوانح طبیعی، (۱۳۸۸)، ارزشیابی اثرات اجرای طرح هادی روستایی، تهران، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.
- ۹- جمینی، داود، احمدی، راشد، احمدی، شیوا، (۱۳۹۱)، ارزیابی اثرات کالبدی- زیست محیطی اجرای طرح هادی و تأثیر ساز و کار مدیریتی آن (مطالعه وردی: روستای بدر آباد)، مجموعه مقالات همایش ملی توسعه روستایی گیلان.
- ۱۰- دارابی، حسن، (۱۳۸۸)، مروری بر تئوریهای برنامه ریزی کالبدی، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، معاونت عمران روستایی، تهران.
- ۱۱- رضوانی، محمدرضا، (۱۳۹۰)، مقدمه ای بر برنامه ریزی توسعه روستایی در ایران، چاپ چهارم (ویرایش جدید)، تهران، نشر قومس.
- ۱۲- سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور، (۱۳۸۵)، آشنایی با طرح های هادی و کنترل و نظارت بر ساخت و ساز روستایی. مرکز مطالعات و خدمات تخصصی شهری و روستایی، پژوهشکده علوم انسانی و اجتماعی جهاد دانشگاهی.
- ۱۳- شمس الدینی، علی، (۱۳۸۸)، آثار اجرای طرح هادی در کاهش مهاجرت روستایی. مطالعه موردی روستای پل فهلیان (شهرستان ممسنی)، مجله کالبد روستایی. شماره دهم، ۴۱-صص-۳۰.
- ۱۴- عظیمی، نورالدین - مجید، جمشیدیان مجاور، (۱۳۸۴)، بررسی اثرات کالبدی اجرای طرح های هادی روستایی (مطالعه موردی: غرب گیلان)، هنرهای زیبا، شماره بیست و دوم، صص ۳۴-۲۵.

- ۱۵- عنابستانی، علی اکبر (۱۳۸۸). ارزیابی اثرات کالبدی اجرای طرح هادی روستایی (مطالعه موردی: روستاهای غرب خراسان رضوی)، دانشگاه زاهدان، اولین کنفرانس ملی مسکن و توسعه کالبدی روستا.
- ۱- عنابستانی، علی اکبر، اکبری، محمدحسن، (۱۳۹۰)، ارزیابی طرح های هادی و نقش آن در توسعه کالبدی روستا از دیدگاه روستاییان (مطالعه موردی: شهرستان جهرم)، نشریه پژوهش های جغرافیای انسانی، شماره چهارم، صص ۹۳-۱۱۰.
- ۲- عزیز پور، فرهاد، حسینی حاصل، صدیقه، (۱۳۸۷)، مروری بر روند تحولات کالبدی روستاهای کشور (با تاکید بر طرح هادی روستایی)، فصلنامه مسکن و محیط روستا، شماره بیست و هفت، صص.
- ۱۹- غفاری، رامین، (۱۳۹۰)، تغییر کاربری اراضی روستایی در طرح های هادی مصوب، مجموعه مقالات اولین کنفرانس بین المللی سکونتگاههای روستایی: مسکن و بافت، برنامه ریزی و طراحی بافت روستایی، جلد دوم. بنیاد مسکن انقلاب اسلامی. معاونت امور بازسازی و مسکن روستایی. چاپ اول.
- ۲۰- کلانتری، خلیل، (۱۳۸۲)، سنجش سطح توسعه ی روستایی در شهرستان تربت حیدریه، ۷۹-۱۳۶۵، مجله پژوهش های جغرافیایی، شماره چهارم، تهران، صص ۴۱-۵۴.
- ۲۱- نظری، عبدالمجید، (۱۳۷۷)، بررسی گسترش فیزیکی کالبدی سکونتگاههای روستایی با تاکید بر افزایش جمعیت و تغییر کاربری اراضی، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره چهل ونه و پنجاه، صص.
- ۲۲- مطیعی لنگرودی، سید حسین، (۱۳۸۲)، برنامه ریزی روستایی با تأکید بر ایران، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد.
- 23- Chery.M, Kelly, et al, (2006); promoting physical activity in communities: Approaches for successful evaluation of programs and policies, Evaluation and program planning 29, pp. 280-292.